

МЕТОДИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

МОЗОЛЬ Станіслав Анатолійович - кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права НАВС

Стаття посвячена дослідженню особливостей методів кримінологічної політики в області забезпечення кримінологічної безпеки таких як кримінологічна і соціально-правова експертиза законодавчих і інших нормативних правових актів, кримінологічний контроль, кримінологічне прогнозування і кримінологічне програмування.

Ключевые слова: безопасность, кримінологічна безпека, кримінологічна політика, методи кримінологічної політики.

Постановка проблеми

Методи кримінологічної політики у сфері забезпечення кримінологічної безпеки мають велике практичне значення, бо ефективність концепцій і стратегій боротьби зі злочинністю, розробка ефективних заходів щодо удосконалення правозастосовної діяльності багато в чому залежать від якості знань про саму злочинність, від стану правопорядку в країні, настроїв у суспільній думці, ставлення до правопорушень різних соціальних груп і верств населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичним питанням визначення, структурування та систематизації елементів і компонентів кримінологічної політики, дослідженню її об'єкта і предмета, принципів, форм і методів реалізації в юридичній літературі приділено достатньо уваги, зокрема такими вченими, як О. М. Бандурка, В.

В. Василевич, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. І. Гуров, О. М. Джу́жа, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, І. І. Карпець, В. В. Коваленко, О. Г. Колб, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцева, Р. Р. Кузьмін, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, В. В. Лунєєв, О. А. Мартиненко, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, А. А. Музика, В. Я. Тацій, В. А. Тимошенко, В. М. Трубников, П. Л. Фріс, О. О. Юхно та ін. Таку увагу до питань кримінологічної політики обумовлено тим, що на практиці виникла необхідність у подальшій обґрунтованій диференціації кола, змісту, меж застосування спеціальних засобів боротьби зі злочинністю з урахуванням деяких її змін.

Метою статті є аналіз основних методів кримінологічної політики у сфері забезпечення кримінологічної безпеки.

Виклад основного матеріалу

До основних методів кримінологічної політики (тобто способів практичного здійснення завдань і функцій такої політики) в сфері забезпечення кримінологічної безпеки відносяться: кримінологічна та соціально-правова експертиза законодавчих та інших нормативних правових актів, кримінологічний контроль, кримінологічне прогнозування і кримінологічне програмування. Про аналіз яких далі буде йтися мова.

Кримінологічна та соціально-правова експертиза законодавчих та інших нормативних правових актів.

Як відомо, законодавство, будучи результатом законотворчої діяльності, безпосередньо залежить від тих процесуальних форм, за допомогою яких відбувається його становлення і які забезпечують якість та життєздатність кожного прийнятого закону. Чим більш досконалі процесуальні форми, тим активніше вони можуть впливати на формування всієї правової системи суспільства. Прагнення до більш ефективного законодавства вимагає постійного вдосконалення правової бази підготовки, розгляду і прийняття законів.

У вітчизняній і зарубіжній юридичній літературі виділяють чотири основні стадії законодавчого процесу: внесення законопроекту (законодавча ініціатива); розгляд законопроекту в парламентських палатах і комітетах (комісіях); прийняття та затвердження закону; оприлюднення закону.

Аналіз існуючої нормативної бази показує, що етап підготовки законопроектів до теперішнього часу не регламентований жодним з діючих українських нормативно-правових актів, а самі процедурні правила розроблення законопроектів служать лише основою для подальшої діяльності по прийняттю закону, що передують законодавчому процесу та створюють передумови для його початку.

У цьому зв'язку слід вказати на те, що в процесі протидії кримінальним загрозам кримінологічної безпеки важливо враховувати пізнані об'єктивні закономірності розвитку злочинності, весь спектр її детермінант і взаємозв'язків з минулими, нинішніми і майбутніми соціальними умовами, а також іншими явищами, присутніми в житті соціуму. Більшість з перерахованих параметрів носить не яскраво виражений, а часто і прихований характер, і тому завдання достовірного прогнозу можливою криміногенної ролі тих чи інших обставин громадського розвитку, їх впливу на злочинність є вкрай складним. Зрештою, як справедливо зазначають фахівці, інтереси попередження злочинності вимагають своєрідного кримінологічного супроводження великомасштабних явищ і процесів, що мають місце в економіці, соціальній та інших сферах [1, с. 785].

Експертиза проектів широкомасштабних соціальних перетворень і законопроектів (так само як і проектів концепцій, цільових про-

грам, інших документів) здатна виявляти ті протиріччя і проблеми, які можуть виникнути при прийнятті тих чи інших рішень. Потенціал даного методу кримінологічної політики диктує нагальну потребу у широкому впровадженні кримінологічної та соціально-правової експертизи у законотворчу роботу. Мова йде про практику вивчення, аналізу та оцінки запланованих (або тих, що вже реалізуються) рішень і заходів економічного, соціального, культурно-виховного та іншого характеру з метою виявлення їх можливого (або наявного) впливу на стан злочинності, її причинний комплекс, наслідки для суспільства та інших кримінологічно значущих параметрів.

Слід зазначити, що позитивне вирішення питання про необхідність проведення кримінологічної та соціально-правової експертизи на державному рівні ставиться з 1992 року, коли Академією правових наук з участю фахівців Національної академії внутрішніх справ України та деяких інших установ була розроблена Державна автоматизована система кримінологічної інформації (ДАСКІ), яка дає можливість системного інформаційного забезпечення кримінологічної експертизи [2, с. 104]. Започаткована у 1992 р. А. Закалюком ідея кримінологічної експертизи законопроектів знайшла підтримку в розпорядженні Президента України № 35/95-ПР (п. 11) від 10 лютого 1995 р. і реалізована під керівництвом автора у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності НАПрН. Розроблення методологічних засад цієї експертизи [2, с. 101–103], а також проект Закону «Про кримінологічну експертизу» та проект Положення «Про порядок проведення кримінологічної експертизи» [3, с. 96–124] створило фундаментальні засади та організаційно-методичне підґрунтя для впровадження в Україні кримінологічної експертизи проектів законодавчих актів. Виконання цього завдання здійснювалось створеним при НДІ вивчення проблем злочинності тимчасовим творчим колективом під керівництвом доктора юридичних наук, професора, академіка АПрН України А. Закалюка [3, с. 96–98]. Повністю можна погодитись з думкою авторського колективу щодо необхідності законодавчого регулювання кримінологічної

експертизи, а також з тим, що кожен вид експертизи потребує спеціального закону [Там само]. Проте відповідного законодавчого акту прийнято так і не було.

Через відсутність необхідної законодавчої бази розглянутий метод кримінологічної політики не отримав значного поширення. Організація проведення такого роду експертиз носить стихійний і слабкерований характер, а отримані при цьому висновки мають рекомендаційну спрямованість. Між тим сучасний рівень розвитку правових та інших суспільних наук може забезпечити обґрунтовані рішення при виробленні політики, розробці законопроектів та організації правоохоронної діяльності. Вітчизняні кримінологи сьогодні активно і плідно вивчають феномен злочинності та найбільш значущі проблеми боротьби зі злочинністю національного та міжнародного рівня. Однак багато актуальних наукових доробок залишаються незатребуваними. З жалем доводиться констатувати, що на даний момент відсутня цілеспрямована спільна робота представників законодавчої влади і кримінологів. Саме у цьому бачиться причина відсутності продуманої стратегії протидії кримінальним загрозам і низької соціальної ефективності правового інструментарію.

Однак на державному рівні ще не утвердилось положення про те, що всебічне обґрунтування і наукова експертиза законопроектів, відомчих нормативних правових актів, які зачіпають питання протидії кримінальним загрозам, є неодмінною умовою формування державної політики у сфері боротьби зі злочинністю. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне і необхідне якнайшвидше прийняття законодавчого акта (або доповнень у чинні нормативні правові акти) з метою запровадження зазначеного виду кримінологічної діяльності в русло чітко виражених норм і процедур. Тим самим буде внесена серйозна лепта щодо запобігання правового ідеалізму і відриву політико-правових рішень від реальних умов суспільного життя.

Кримінологічний контроль.

Здійснення будь-якого управлінського впливу на ті чи інші процеси, що відбуваються в суспільстві, передбачає чітке уявлення про об'єкт такого впливу. Злочинність є вкрай складним і динамічним явищем, що

функціонує у контексті широких соціальних відносин. Це - основна ідея, яка дозволяє говорити про самостійне існування спеціального кримінологічного контролю в рамках системи протидії кримінальним загрозам національній безпеці.

Кримінологічний контроль є формою і умовою здійснення державного регулювання певних суспільних відносин. Необхідність його проведення витікає з наявності особливої контрольної функції кримінологічної політики, про яку говорилося раніше. Разом з тим, обґрунтованість зазначеної функції автоматично не тягне за собою існування системи кримінологічного контролю, який передбачає постійну організуючу діяльність відповідних державних органів.

Слід зазначити, що у вітчизняній науці не склалося однозначної трактування терміна «кримінологічний контроль». Більш того, діапазон запропонованих дефініцій надзвичайно різноманітний і представлений широким тлумаченням даного поняття, так і відносно вузькими його трактуваннями. У першому випадку мова йде про соціальний механізм, основне призначення якого полягає в стимулюванні правомірної поведінки, ослабленні причин злочинності та мінімізації її суспільної небезпеки. Даний концептуальний підхід, надзвичайно поширений у світовій кримінологічній науці, яка обґрунтовує контрольований ріст злочинності. У рамках вузького тлумачення кримінологічний контроль охоплює не всі заходи впливу на злочинність, а лише ті, які відображають саму сутність даної форми суспільно корисної діяльності. І в цьому плані слід вказати на справедливості висловленої російським вченим Г. Ф. Хохряковим думки про те, що «можна і потрібно говорити про контроль над злочинністю, маючи на увазі під ним саме контроль» [4, с. 414].

З урахуванням висловлених зауважень, кримінологічний контроль можна визначити як систематичне обстеження, тобто вивчення, дослідження злочинності та її конкретних проявів, стеження за її станом. При цьому чим вище рівень кримінологічного контролю, тим вище рівень життєздатності суспільства, його можливості протистояти різним кримінальним загрозам і ризикам. І, навпаки, чим нижче рівень такого контролю, тим менш імовір-

на наступальна протидія суспільства проявам злочинності і загрозам національній безпеки.

Об'єктами кримінологічного контролю є: різні прояви злочинності; особи, які вчинили злочини; криміногенні і антикриміногенні фактори; сукупні державні і громадські ресурси, які задіяні (або можуть бути задіяні) у процесі боротьби зі злочинністю.

Відмінність кримінологічного контролю від інших видів перевірки і спостереження складає його зміст, тобто характеристика тенденцій розвитку злочинності та розробка відповідних рекомендацій для корекції контрольованого об'єкта. При такому розумінні цілей контролю, очевидно, що багато в чому реалізація їх завдань пов'язана із здійсненням відповідної інформаційної діяльності. Незважаючи на широкий спектр об'єктів контролю, який передбачає збір і використання різних видів та джерел інформації, основою при вивченні особливостей і тенденцій розвитку злочинності залишається кримінально-правова статистика.

У цьому зв'язку особливу актуальність має проблема репрезентативності офіційної інформації по різних кримінальних проявах і латентної злочинності, тобто злочинності, яка реально мала місце, але з якихось-небудь причин не потрапила в поле зору правоохоронних органів [5, с. 9], і, відповідно, не знайшла відображення в обліку кримінально-караних діянь. Існуюча практика реєстрації злочинності і досить благополучні дані про її розкриття знаходяться в глибокій суперечності з реальною кримінальною обстановкою.

Усвідомлюючи важливість цієї проблеми, держава робить певні кроки по підвищенню достовірності інформації про діяльність правоохоронних органів і судово-правової статистики. Так, 6 квітня 2016 року Генеральною прокуратурою України був підписаний Наказ № 139 «Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» [6]. Реалізовані у зв'язку з цим заходи, спрямовані на забезпечення повноти, своєчасності і достовірності реєстрації та обліку злочинів органами, що здійснюють дізнання, досудового слідство та судами на основі обов'язковості і одноманітності, в якійсь мірі сприяли вдосконаленню діючої системи реєстрації та обліку злочинів.

Однак проблема забезпечення її повноти та об'єктивності далека від свого оптимального рішення. Разом з тим без розробки коректних методів оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів складно розмірковувати про розвиток системи кримінологічного контролю в країні.

Безумовно, поряд з критикою використовуваного нині показника розкриття злочинів, необхідно підкреслити, що відмовитися від нього повністю зараз не представляється можливим, оскільки наявні форми звітності не дають широких можливостей варіювати щодо кількісних показників.

Представляється, що одним із шляхів подолання такої ситуації є його трансформація в показник, який, з одного боку, забезпечував би адекватність і повноту оцінки, а з іншого - не був би «тягарем» для системи МВС України. Такий показник, згідно з вищевикладеними міркуванням, повинен реально враховувати «віддачу» від органів внутрішніх справ, що можна досягти через облік навантаження на особовий склад, який прямо або опосередковано бере участь в отриманні оцінюваного ефекту. Пропонований підхід, з нашої точки зору, на практиці матиме відчутні позитивні результати і дозволить створити умови для подолання практики порушень обліково-реєстраційної дисципліни.

Кримінологічне прогнозування.

Правильна постановка цілей щодо раціонального розвитку системи протидії кримінальним загрозам - найважливіша гарантія їх досягнення. Цілі будь-якої політики можуть бути досяжні тільки тоді, коли вони узгоджуються з закономірностями розвитку об'єкта впливу. Коли вони йдуть в розріз з ними або допускається їх ігнорування, ті ж цілі виявляються ефемерними і, в кінцевому підсумку, - недосяжними.

Необхідною умовою адекватного цілепокладання та планування діяльності виступає прогнозування розвитку об'єкта, на який здійснюється коригувальний вплив.

Кримінологічне прогнозування - це оцінка майбутнього стану злочинності, процесів її детермінації, результатів різних управлінських рішень, пов'язаних з протидією різним кримінальним проявам. Прогнозування в цілому, і кримінологічне зокрема, базується на

поєднанні оперативного аналізу злочинності з фундаментальними дослідженнями закономірностей її розвитку.

Розмірковуючи на цей рахунок, І. В. Бестужев-Лада зазначає, що прогнозування – «це не висловлювання про майбутнє, а систематичне дослідження перспектив розвитку того чи іншого явища і процесу за допомогою засобів сучасної науки» [7, с. 14]. Прогнозування обов'язково включає в себе побудову моделі майбутнього образу, яка при дослідженні правових питань будується наступним чином: «З усього різноманіття понять, накопичених даною наукою, відбираються деякі, які зручно вважати первинними. Фіксуються деякі відносини між цими первинними поняттями, які приймаються в якості постулатів. Всі інші твердження виводяться суворо дедуктивно в термінах, які визначають, в зрештою, через первинні поняття... Модель в цьому сенсі являє ... собою деяку гіпотетичну наукову побудову, деякий «конструкт»» [8, с. 52].

Оскільки призначення прогнозування полягає в отриманні інформації не про об'єкт взагалі, а про його майбутні стани, то це визначає специфічні особливості прогновної моделі. Вони полягають, перш за все, в неможливості здійснити безпосередню перевірку відповідності моделі і оригіналу у зв'язку з тим, що прогнозна модель відображає ще неіснуюче, майбутній стан об'єкта, тобто або самого кримінологічного об'єкта не існує в даний момент (проектований об'єкт), або точно невідомо, які зміни відбудуться з ним у майбутньому [9, с. 90].

Дана обставина пред'являє особливі вимоги до методології прогнозування [10, с. 78–81; 11, с. 46–52]. Її особливістю є специфічне поєднання, по-перше, основних принципів, категорій і законів діалектики (в силу безпосереднього зв'язку з вивченням закономірностей суспільного розвитку), по-друге, загальних методів наукового пізнання (в силу того, що прогнозування є пізнавальною діяльністю), і, по-третє, спеціальнонаукових методів кримінології.

Поряд з іншими, до числа найбільш поширених методів, що використовуються у процесі кримінологічного прогнозування, належать:

1) інтуїтивні методи (насамперед, це метод експертних оцінок, суть якого полягає в

тому, що в основу прогнозу покладено думку фахівців, засновану на їх професійному та науковому досвіді, інтуїції і здібності оцінювати процеси, що розвиваються з точки зору прогностики. І хоча фактично експертні оцінки є в цілому неформалізованими прогнозами щодо майбутніх станів, і можливих альтернатив шляхів розвитку досліджуваних об'єктів, вони мають досить високу пізнавальну та практичну цінність. Зокрема, вони дозволяють отримати первинну прогностичну кримінологічну інформацію, і сформулювати основні блоки прогновної моделі);

2) екстраполяційні методи (їх сутність полягає в перенесенні на майбутнє відомих з минулого і теперішнього тенденцій і закономірностей якогось явища, події чи процесу. У статистичній інтерпретації екстраполяція полягає у визначенні невідомих кримінологічних та кримінально-правових показників динамічного ряду, заснованому на перенесенні закону зміни функції цих показників з тимчасової області, де вона була детермінована, на тимчасову область, для якої розробляється прогноз. Забезпечення коректності даної операції пов'язане з тим, щоб весь комплекс факторів, що визначають тенденції та закономірності зміни динамічного ряду в минулому і сьогоденні, зберігав свою відносну незмінність протягом періоду випередження прогнозу).

Прогнозування як одна з форм наукового передбачення знаходиться у взаємозв'язку з цілепокладанням, плануванням, проектуванням. Цільові прогнози розвитку злочинності виступають в якості бази для вироблення комплексу відповідних заходів у сфері правоохоронної діяльності.

Кримінологічне програмування.

Розробка програм з протидії злочинності в цілому та окремим її видам застосовується досить давно, хоча і не має широкого поширення. Між тим програмний метод дозволяє організувати чітку, продуману, всебічно обгрунтовану роботу по досягненню та реалізації поставлених цілей і завдань у галузі боротьби зі злочинністю.

У широкому сенсі слова під програмою тієї чи іншої діяльності розуміють основні напрямки цієї діяльності і бажані якісні характеристики її результатів. У більш вузько-

му сенсі програма розглядається як специфічний інструмент планування, характерний для сучасного етапу розвитку управління [12, с. 152].

Розмірковуючи про роль програмування у діяльності організації, один з основоположників теорії управління соціальними процесами А. Файоль писав наступне: «Програма тим більше необхідна, чим більш важкі обставини доводиться переборювати. Звичайно, вона не могла передбачити всіх прийдешніх подій, але вона приготувала зброю, щоб зустріти ці події віч на віч, і, впорядковуючи загальний хід усіх служб, залишила керівнику можливість миттєво зосередити всю свою увагу на найголовнішій проблемі даного моменту. Програма оберігає підприємство не тільки від помилок орієнтації, які можуть викликатися важливими подіями, але також і від змін, що відбуваються іноді просто від нестійкості вищої влади» [13, с. 367].

В самих загальних рисах програмування передбачає: а) виявлення перспектив розвитку об'єкта і суб'єкта управлінського впливу; б) формулювання цілей такого впливу і стратегій їх реалізації; в) вибір як короткострокових, так і довгострокових стратегій; г) встановлення першорядних завдань і визначення напрямків роботи для їх досягнення; д) встановлення стандартів діяльності, які використовуються як база для здійснення контролю; е) перегляд попередніх планів в світлі мінливих умов.

Як бачимо, в якості основи комплексної програми виступає мета, навколо якої групується комплекс різноманітних заходів, що становлять основний зміст програми. Єдина мета розгортається в сукупність завдань, вирішення яких здійснюється за допомогою системи заходів, які реалізуються конкретними виконавцями при певному ресурсному (матеріальному, кадровому, фінансовому, інформаційному тощо) забезпеченні. Перераховані особливості надають програмами комплексний характер.

Цільові комплексні програми, що стосуються тих чи інших питань протидії кримінальним загрозам, являють собою адресні, різного ступеня директивності документи, які містять систему узгоджених по строкам, ресурсам і виконавцям заходів, що забез-

печують досягнення поставлених завдань. На відміну від плану діяльності, комплексна програма орієнтована на досягнення єдиної мети, в той час як план взагалі носить багаточільовий характер. При цьому програма формується на відміну від плану не за територіально-галузевою ознакою, а за принципом єдності розв'язуваної проблеми. Звідси відмінності і по задіяним при їх реалізації ресурсам.

Відмінності в змісті, значущості вирішуваних проблем, тривалості здійснення заходів породжують велику різноманітність потенційно можливих підходів до розробки програм. Тим не менш можна виділити деякі загальні закономірності їх розробки і реалізації, до числа яких відноситься виявлення: типових форм представлення і структуризації програмних проблем; методів складання і узгодження програмних заходів; можливого механізму і структури систем управління їх реалізацією.

Комплексним програмам у сфері боротьби зі злочинністю сьогодні притаманні наступні характерні риси:

- спрямованість у середньострокову та далекострокову перспективи;
- орієнтація на розв'язання ключових, визначальних для планованої системи цілей;
- органічне ув'язування накреслених цілей з обсягом і структурою ресурсів, потрібних для їх досягнення, причому як готівкових, так і тих, які будуть створені у планованій перспективі.

Разом з тим особливості кримінальної ситуації, котра в даний час склалася в Україні негайно вимагають розробки, прийняття і повноцінного здійснення програм щодо протидії організованим, корупційній, економічній та деяких інших найбільш небезпечних видів злочинності, що представляють безпосередню загрозу кримінологічній безпеці країни. При цьому слід враховувати ту обставину, що навіть ідеально відпрацьовані плани не в змозі вирішити все коло проблем в силу відсутності узгодженості різних рівневих програмних документів. У зв'язку з цим залишається актуальною проблема створення такого механізму кримінологічного програмування, який би дозволяв охоплювати всі ланцюжки міжгалузевих і міжрегіональних взаємозв'язків, ви-

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей методів кримінологічної політики у галузі забезпечення кримінологічної безпеки таких як кримінологічна та соціально-правова експертиза законодавчих та інших нормативних правових актів, кримінологічний контроль, кримінологічне прогнозування і кримінологічне програмування.

Ключові слова: безпека, кримінологічна безпека, кримінологічна політика, методи кримінологічної політики.

SUMMARY

The article is devoted to the study of methods of criminological policy in the field of criminological ensure security such as criminological and socio-legal examination of legislative and other normative legal acts, crime control, criminological forecasting and programming.

Keywords: security, criminological security, criminological policy, methods of criminological policy.

значати оптимальний варіант їх поєднання при розробці такого роду документів.

Висновки

Розглянувши сутнісні риси і основні форми реалізації кримінологічної політики у рефракції до забезпечення кримінологічної безпеки, хотілося ще раз особливо підкреслити, що цей вид політики протягом багатьох років або не усвідомлювався як самостійна проблема, або відрізнявся крайньою нестабільністю. Кримінологічна політика досі не має впорядкованого і системного розвитку, а сприймається в якості сукупності побічних, що мають забезпечуючий характер заходів по відношенню до інших галузей державної політики у сфері протидії кримінальним загрозам і ризикам.

Література

1. Українська кримінологічна енциклопедія/за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка; упоряд. О. М. Джу́жа, О. М. Литвинов. Київ : Харк. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. внутр. справ, Кримін. асоц. України, Золота миля. 2017. 804 с.
2. Закалюк А. П. Про запровадження в Україні кримінологічної експертизи//Право України. 1999. № 7. С. 100–104.
3. Закалюк А. П. Про правове регулювання та порядок проведення кримінологічної експертизи проектів законодавчих актів/ Питання боротьби зі злочинністю: 36. наук, праць НДІ вивчення проблем злочинності. Харків, 1998. С. 96–124.

4. Хохряков Г. Ф. Криминология : учебник; отв. ред. В. Н. Кудрявцев. М. : Юристъ, 1999. 511 с.

5. Бышевский Ю. В., Конев А. А. Латентная преступность и правосознание. Учебное пособие. Омск: Изд-во Ом. ВШМ МВД СССР, 1986. 76 с.

6. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : Наказ Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 року № 139. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE28810.html/ (дата звернення 02.04.2018).

7. Бестужев-Лада И. В. Окно в будущее: Современные проблемы социального прогнозирования. Москва : Мысль, 1970. 268 с.

8. Гаврилов О. А., Колдаева Н. П., Курманин Е. В., Леванский В. А. Исследование социальных факторов законодательной деятельности союзных республик//Правоведение. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1981, № 3. С. 51–58.

9. Рабочая книга по прогнозированию/ Отв. ред. И. В. Бестужев-Лада. М.: Мысль, 1982. 430 с.

10. Аванесов Г. А. Теория и методология криминологического прогнозирования. М.: Юрид. лит., 1972. 334 с.

11. Тиунова Л. Б. О системном подходе к праву//Советское государство и право. М.: Наука, 1986, № 10. С. 46–52.

12. Литвинов А. Н., Давыденко Л. М., Давыденко М. Л. и др. Противодействие преступности: Учебное пособие. К. : «Хай_Тек Пресс», 2011. 200 с.

13. Файоль А. Учение об управлении/ Научная организация труда и управления/ под общей редакцией А. Н. Щербаня. М., Экономика, 1965. 432 с.